

ANTOLOGIA Z DIEĽ FILOZOFOV

**NOVOVEKÁ
EMPIRICKÁ
A OSVIETENSKÁ
FILOZOFIA**

Vedecký redaktor

akademik IGOR HRUŠOVSKÝ

Redaktor zväzku

dr. TEODOR MÜNZ, CSc.

Zostavili

dr. TEODOR MÜNZ, CSc., doc. dr. JÁN KOČKA, CSc.,
MICHAL KRAJČOVIČ, MILAN ZIGO, CSc.

BRATISLAVA 1967

VYDAVATEĽSTVO POLITICKEJ LITERATÚRY

alebo rozhovor na iné³ a ak myslíme na rannu, musíme si nevdôjak spomínať aj na bolesť, ktoré vyvoláva.⁴ Že by však tento výpočet bol úplný a že by okrem týchto neboli iné zásady asociácie, ťažko by bolo dokázať čitateľovi, ale aj nám. V takýchto prípadoch nemôžeme robiť nič iné, ako prebrať mnoho príkladov a starostlivo skúmať zásadu, ktorá spája dovedna rozličné myšlienky, a neprestať, kým nezovšeobecíme túto zásadu čo najviac.⁵

SKEPTICKÉ POCHYBNOSTI O ÚKONNOCH ROZUMU

IV

Časť I

Všetky predmety ľudského rozumu alebo bádania možno podľa ich povahy rozdeliť na dva druhy, totiž na *vzťahy medzi ideami* a na *fakty*. Do prvého druhu patria vedy: geometria, algebra a aritmetika, slovom, každé tvrdenie, ktorého správnosť zisťujeme intuíciou alebo dôkazom. *Štvorec nad preponou sa rovná súčtu štvorcov nad odvesnami* je veta, ktorá vyjadruje vzťah medzi týmito obracami. *Trikrát päť je polovica z tridsiatich* vyjadruje vzťah medzi týmito číslami. Vety tohto druhu možno objaviť púhym úkonom myslenia, nezávisle od všetkého, čo kdekoľvek vo vesmíre jestvuje. Hoci v prírode nikdy nejstvoroval kruh alebo trojuholník, pravdy, ktoré dokázal Euklides, navždy si zachovali istotu a jasnosť.

Fakty, ktoré sú druhým predmetom ľudského rozumu, neexistujú sa tým istým spôsobom ako predchádzajúce, ani naše presvedčenie o ich pravdivosti, nech je hocako pevné, nie je toho istého druhu. Opak každého faktu je vždy možný, lebo nikdy nemôže obsahovať protirečenie a možno si ho v duchu predstaviť s tou istou ľahkosťou a zreteľnosťou, akoby sa čo najviac zhodoval so skutočnosťou. Tvrdenie, že *sníhko zajtra nevyjde*, nie je menej zrozumiteľné a neobsahuje väčšie protirečenie ako tvrdenie, že *vyjde*. Márne by sme sa teda pokúšali dokazovať jeho nepravdivosť. Keby bolo dokázateľne nepravdivé, obsahovalo by protirečenie a nikdy by sme si ho v duchu nemohli zreteľne predstaviť.

Preto by bolo azda zaujímavé skúmať, aký je dôkaz, ktorý nás ubezpečuje o každej reálnej existencii a fakte prekráčajúcim prítomné svedectvo našich zmyslov alebo túdaje našej pamäti. Možno podotknúť, že túto časť filozofie málo pestovali tak starí, ako aj noví autori, a preto tým skôr možno ospravedlniť naše pochybnosti a omyly v takom dôležitom bádani; ved sa uberať po takých obťažných cestách bez sprievodcu alebo návodu. Môžu sa ukázať aj užitočnými, lebo vzbudzujú zvedavosť a ničia slepú dôveru a pocit istoty, ktorý je záhubou všetkého

³ Súmedznosť.

⁴ Príčina a následok.

⁵ Napríklad kontrast alebo rozpor je tiež súvislosť medzi ideami; možno ho však považovať za zmes príčiny a podobnosti. Kde sú dva predmety protikladné, jeden ničí druhý; to znamená, že príčina zničenia predmetu a idea tohto zničenia zahŕňujú ideu jeho predchádzajúcej existencie.

